

Politieke en economische ontwikkelingen die vijf eeuwen geleden in gang werden gezet bepalen nog steeds het lot van Haïti

Hoezo Haïti?

Haïti doet het niet goed in de lijstjes. Het is een van de armste, minst ontwikkelde, minst concurrerende, en meest corrupte landen. Waardoor eigenlijk? Hoe komt het dat de overheid er zo zwak is en de mensen zo arm? Het antwoord op die vragen ligt zowel binnen als buiten Haïti. Het lot van de Caribische natie is getekend door buitenlandse inmenging en binnenlandse ongelijkheid.

Door Jelmer Mommers

Speelbal voor **buitenlandse** belangen

Externe krachten blijven bepalend

Om Haïti's huidige problemen te begrijpen, moeten we ruim vijf eeuwen terug naar de dag dat Columbus er aanmeerde, op 5 december 1492. Hij claimde het eiland voor Spanje en doopte het Hispaniola. De indianenbevolking die er tot die tijd leefde, moest het ontgelden. De inheemse stammen werden vermoord of gedwongen zich dood te werken onder het brute koloniale regime van de Spanjaarden. Anderen stierven aan Europese ziektes.

Niet veel later stichtten ook de Fransen nederzettingen in het huidige Haïti. De Spanjaarden probeerden hen te verjagen, maar dat lukte nooit volledig en in 1697 kregen de Fransen officieel het gezag over het westen van Hispaniola. De indianenbevolking was toen al praktisch uitgeroeid.

Om de koffieplantages te laten bewerken begonnen de Fransen massaal Afrikaanse slaven te importeren. Tegen het einde van de 18^e eeuw waren er in het huidige Haïti ongeveer 40.000 blanke kolonisten, 30.000 ‘vrije zwarten’ – afstammelingen van blanke kolonisten en slavenvrouwen – en een half miljoen zwarte slaven. Die verhouding, gecombineerd met de buitengewone gruwel van de slavenarbeid en het bijhorende hoge ‘verloop’, zorgde voor een explosieve situatie.

Onafhankelijkheid

In 1791 brak een opstand uit tegen de Franse bezetter. Na een bittere strijd wist de zwarte bevolking zichzelf onder leiding van de briljante generaal Toussaint L’Ouverture te bevrijden. In 1804 werd Haïti gesticht.

Daar waren de Fransen boos over, en ze waren niet de enigen. In een wereld die werd gedomineerd door blanke kolonisten was de succesvolle onafhankelijkheidsstrijd van zwarte slaven een levensgevaarlijk signaal. Haïti was bovendien de meest winstgevende kolonie ooit. Veel landen – waaronder de VS - hadden er handelsbelangen.

De Fransen kregen dan ook steun van allerlei landen – waaronder de VS en Nederland – toen zij in 1825 met een oorlogsvloot teruggingen naar Haïti om een deal te sluiten. Het was simpel: de Fransen waren hun “Parel van de Antillen” kwijt, en daarvoor moesten zij gecompenseerd worden. Het voorstel van de Fransen afslaan was geen optie, gezien de oorlogsvloot. Er werd getekend: Haïti zou Frankrijk 150 miljoen francs betalen, het moderne equivalent van 21 miljard euro. In ruil werd Haïti officieel door Frankrijk erkend. Deze ‘schuld’ werd later verlaagd tot 90 miljoen francs, maar ook dat was een doodssteek voor de jonge natie.

Het duurde tot 1947 tot Haïti Frankrijk had afbetaald. Nog steeds gaan er stemmen op die zeggen dat Frankrijk Haïti het geld terug moet betalen (zie kader).

Amerikaanse inmenging

De Fransen zijn niet de enigen geweest die een bijzonder grote en destructieve rol hebben gespeeld in de geschiedenis van Haïti. Ook de Amerikanen bemoeiden zich regelmatig met het Caribische land, en lang niet altijd ten goede of puur in het belang van de plaatselijke bevolking. Vanuit het lange tijd racistische Amerikaanse perspectief waren de Haïtianen minderwaardig: niet in staat hun eigen land effectief te besturen.

De VS intervenieerde daarom regelmatig om orde op zaken te stellen in het rommelige land. In 1915 beval Woodrow Wilson zijn mariniers om het land binnen te vallen. Concrete aanleiding was het beschermen van Amerikaanse levens en bezittingen: er waren Haïtiaanse banken die schulden hadden uitstaan bij hun collega’s in New York. Maar strategische overwegingen speelden een minstens even grote rol. Door zich met de ontwikkeling van het land te bemoeien, verhinderden de VS dat Haïti in de invloedssfeer van andere landen kwam te liggen.

Haïti werd opengesteld voor buitenlandse ondernemers en investeerders. Tot 1930 werden geen verkiezingen toegestaan, omdat bekend was dat anti-Amerikaanse kandidaten zouden winnen.

Toen in 1930 weer verkiezingen werden gehouden, kwam inderdaad zo'n anti-Amerikaanse kandidaat aan de macht. Op dat moment begonnen de VS aan hun terugtrekking, die in 1934 werd voltooid. Tussen 1934 en 1957 volgden zwakke regimes elkaar op, van 1957 tot 1986 heersten vader en zoon Duvalier met veel geweld over hun land. De VS steunden de Duvaliers tijdens de Koude Oorlog, zolang zij zich niet aansloten bij het communistische kamp.

Vicieuze cirkel

Ook in de decennia daarna mengden andere landen zich op bepaalde momenten in de Haïtiaanse economie en politiek. De zwakke, corrupte overheid kon ondertussen nooit zijn eigen boontjes doppen. Daardoor ontstond met name in de laatste dertig jaar een vicieuze cirkel, die de staat zwakker en zwakker maakte. Wilde Haïti investeren, dan moest het geld lenen. Maar grote geldschieters zoals de VS en het IMF stelden telkens voorwaarden aan hun leningen, zoals privatisering van staatsbedrijven en deregulering.

Zodoende moest de staat controle over veel staatsbedrijven uit handen geven, en werden invoertarieven vrijwel afgeschaft. Daardoor moest de Haïtiaanse landbouwsector – die werk verschaft aan tweederde van de Haïtiaanse beroepsbevolking – ineens concurreren met buitenlandse voedselproducenten, die wél beschikken over moderne technieken. De zelfvoorzienendheid van Haïti nam af, de dure import nam toe, en dat alles terwijl het land zich dieper in de schulden stortte.

Haïti in drie woorden: blut, zwak en afhankelijk.

De VS probeert Haïti aan de andere kant te helpen door gunstige voorwaarden voor export te scheppen. In 2006 werd de HOPE ACT getekend, waarin geregeld is dat Haïti invoerrechtsvrij kleding mag uitvoeren naar de VS. Hoe meer Haïtianen in fabrieken werken, hoe beter voor de economie, luidt de dominante redenering. Daarbij hoort ook druk op de ketel: de minimumlonen moeten laag blijven om het vestigingsklimaat aantrekkelijk te houden.

Haïti's rol op het wereldtoneel is verder beperkt tot het ontvangen van hulp en het lenen van geld. Telkens als buitenlandse economische of strategische belangen in het geding komen door binnenlandse politieke ambities, begeven die ambities het onder druk van buiten. Het land heeft nooit de kans gekregen om ongehinderd te groeien. Wie de geschiedenis kent, weet dat Haïti de titel 'mislukte staat' niet primair door eigen falen heeft verdiend.

Hoezo schuld?

Als compensatie voor het verlies van de kolonie werd Haïti in 1825 gedwongen een monumentale 'schuld' te betalen aan Frankrijk. Haïtianen hebben zich hier altijd tegen verzet. Niet alleen waren de inwoners van het land jarenlang geëxploiteerd, toen ze zich eindelijk hadden vrijgevochten moesten ze nog boeten. Pas in 1947 wist Haïti zich van deze economische strop te verlossen.

Nog steeds gaan er stemmen op die zeggen dat Frankrijk nu een compensatie zou moeten betalen voor alle schade die het Haïti heeft berokkend. Oud-president Jean-Baptiste Aristide maakte dit punt ook altijd, tot ongenoegen van de Fransen.

Toen Nicholas Sarkozy, huidig president van Frankrijk, een paar weken geleden op bezoek ging in Haïti, schreef hij geschiedenis. Hij was de eerste Franse staatsman die het land bezocht sinds de onafhankelijkheid. Sarkozy legde een hulpplan van bijna 330 miljoen euro op tafel, inclusief een annulering van een huidige schuld van 56 miljoen euro.

Op een vraag over mogelijke terugbetaling van het geld dat zijn land Haïti 122 jaar lang afhandig maakte, ging hij niet in.

In reactie op de aardbeving kondigden veel landen annulering van Haïti's schulden aan.

Gekweld door **binnenlandse** elite

Ondanks een hoopvolle start is Haïti nooit een sterke staat geworden. Het land is al sinds haar geboorte in de greep van een piepkleine, conservatieve elite wiens belangen vaak samenvallen met die van buitenlandse elites.

Zo steunde Amerika tussen 1957 en 1986 de verschrikkelijke dictaturen van vader en zoon Duvalier – ook wel bekend als Papa Doc en Baby Doc – zolang zij zich verre hielden van het communisme. Pas toen de weerstand tegen Baby Doc zo groot was dat de binnenlandse elite het vertrouwen in hem had verloren, begonnen de VS openlijk te klagen over de erbarmelijke mensenrechtensituatie in het land. In 1986 werd Baby Doc gedwongen af te treden. Hij werd door de Amerikanen weggevoerd naar ballingschap in Frankrijk.

In 1990 begon er iets nieuws te bloeien in Haïti. In dat jaar won de populaire priester Jean-Baptiste Aristide met grote meerderheid het presidentschap op zijn socialistische hervormingsagenda. Hij was een van de weinige leiders in lange tijd die het arme volk echt in beroering wist te brengen. Zijn partij Lavalas (nu Fanmi Lavalas) is tot op de dag van vandaag erg populair, vooral in de armere buurten van Port-au-Prince.

Maar het zat Aristide's niet mee. Hij werd tot twee keer toe democratisch verkozen, maar beide keren uit het zadel gewipt door militaire staatsgrepen waaraan de VS hun steun verleenden. In 2004 hebben de Amerikanen volgens Aristide een coup tegen hem gepleegd. De VS noemt deze aantijging 'absurd'.

De waarheid is dat belanghebbenden binnen de VS de tegenstanders van Aristide altijd hebben gesteund, en dat anderen onverschillig waren voor zijn lot of dat van Haïti. Dat komt doordat Aristide de belangen van de binnen- en buitenlandse elites niet consequent diende. Hij stond aan het hoofd van een populaire beweging die hem nog steeds steunt. Aristide voerde toen hij de kans kreeg hervormingen door die de VS niet welgevallig waren. Hij verzocht de Fransen officieel om terugbetaling van de 'schuld' die Haïti aan Frankrijk betaalde (zie kader). Daarop riep Frankrijk op tot verwijdering van de populaire leider. Aristide was, kortom, te links en te brutaal.

Maar Aristide was zeker geen heilige. Hij riep bij een aantal gelegenheden op tot geweld tegen de rijke elite en hij deed weinig om weerstand te bieden tegen de corrupte krachten die zich aan hem opdrongen. Hij is door een notoire drugsdealer beschuldigd van betrokkenheid bij de grootschalige Haïtiaanse drugshandel. Op dit moment verkeert Aristide in ballingschap in Zuid-Afrika.

Na de verwijdering van Aristide greep de internationale gemeenschap in om te voorkomen dat het land in chaos zou vervallen. De Verenigde Naties begonnen de vredesmissie MINUSTAH, die als voornaamste taak had de orde te bewaren. Critici zeggen dat de aanwezigheid van de VN vooral bedoeld was om aanhangers van Aristide

in toom te houden. In 2006 werd René Préval met steun van de VS en de VN tot president gekozen.

Van alle politieke instabiliteit en corruptie is de straatarme bevolking steevast het slachtoffer geworden. De helft van de bevolking is analfabeet. De werkloosheid werd voor de aardbeving geschat op ongeveer vijftig procent. Acht op de tien Haïtianen leeft onder de armoedegrens.

Maar de Haïtianen worden ondanks alles niet graag als slachtoffers gezien. Een adviseur van president Rene Préval, Patrick Elie, vertelde aan een journalist van Al-Jazeera dat mensen geen medelijden moeten hebben met Haïti. “Haïti moet worden geholpen, dat wel. Maar mensen moeten niet op ons neerkijken. Ze zouden eerder naar ons moeten kijken voor lessen in solidariteit, in discipline en in veerkracht.”

Geteisterde grond

Naast politieke en economische beproevingen heeft Haïti de verwoestende kracht van moeder natuur bovengemiddeld vaak moeten trotseren.

Het land ligt bovenop meerdere breuklijnen, waardoor het relatief vaak wordt getroffen door aardbevingen. De hoofdstad werd ook in 1770 al vernietigd door een aardbeving. In 1842 werd Cap Haïtien getroffen.

Bovendien wordt het eiland buitengewoon vaak geteisterd door tropische stormen en orkanen. In 2008 kwamen maar liefst 3 verwoestende orkanen langs. Toen de aarde op 12 januari 2010 begon te schudden, was veel schade van toen nog niet eens hersteld.

De vatbaarheid van het eiland voor deze natuurrampen wordt verergerd door onverantwoordelijk gebruik van de grond. In de laatste honderd jaar is de overgrote meerderheid van de bomen gekapt om als brandstof te dienen. Nog maar 2% van de Haïtiaanse grond is bebost. In 1923 was dat 60%.

Zonder bomen die de grond met hun wortels op zijn plek houden kan een zware regenbui al zorgen voor modderstromen en aardverschuivingen. Laat staan een orkaan of een aardbeving.

Voeg deze ingrediënten bij een hoofdstad gebouwd met goedkoop beton en een overheid die totaal niet in staat is om te reageren op een grootschalige ramp, en je hebt, zoals we op 12 januari zagen, een *recepte for disaster*.